

Boris Kuhar

ZBIRKA MASK

Prve maske so prišle v muzej šele po osvoboditvi, v času Orlovega vodstva. Pomenile so del njegovega osebnega zanimanja za šege in verovanja. Tako imamo vpisane prve maske v inventarni knjigi - najprej maski kurenta iz Markovcev in Stojincev na Ptujskem polju in masko gonjača iz Gajevcev, vse iz leta 1947. To leto je pridobil muzej tudi kompletno gambelo ali rüso¹. Vse to je že bilo razstavljeno na prvi obnovljeni razstavi, stalni postavitvi Etnografskega muzeja 1. 1947. V Suhi krajini je muzej kupil kamele, (Šmihel pri Žužemberku, Mirna peč, Dvor, ženitovanjsko kamelo pa v Šmartnem pri Celju). (Skupaj 6 predmetov.) (Vse med leti 1955 do 1957).² Leta 1947 je muzej pridobil od cerkniškega rojaka Petra Breliha 3 maske cerkljanskih laufarjev iz časa po prvi svetovni vojni, delo Blaža Kobala, in kupil 1. 1949 še masko "ta terjast" - izdelovalec Avgust Hudolin iz Cerknega.³

Akcije Inštituta za slovensko narodopisje pri SAZU ob preučevanju maks v Dobropoljski dolini, so muzej obogatele z maskami in posameznimi rekviziti, povezanimi z maskami "dobropoljskih mačkar" (1. 1950).⁴

Prav tako je akcija tega inštituta v sodelovanju s sodelavci Etnografskega muzeja pri preučevanju mask v Brkinih, prinesla v muzej skorajda popolno zbirko "škoromatov" (1. 1962).⁵

Po raziskavah Instituta za slovensko narodopisje SAZU in EM bohinjskih staroletnih šem, je muzej pridobil prve kompletne maske otepavcev iz vasi ob Bohinjskem jezeru. (1. 1955).⁶

Leta 1963 je pripravil muzej veliko razstavo "Slovenske ljudske maske". Ta razstava je "... nastala v želji, da bi zbrali na enem mestu, če že ne vse, pa vsaj večino naših ljudskih mask. To nam je narekovala dolžnost,

da rešimo pred propadom, pred pozabo in pred izmaličenjem naše bogato, pestro in zanimivo ljudsko izročilo... Razstavili smo glavne vrste slovenskih ljudskih mask, od vsake maske večino le po eno ... po naših močeh smo skušali zajeti vso Slovenijo, toda dobro se zavedamo, da je zbir slovenskih ljudskih mask še vedno pomanjkljiv, da nam bodo nova raziskovanja prinesla v muzej še doslej neznane, stare in zanimive maske, s katerimi bomo še naprej popestrili zakladnico naše pristne ljudske umetnosti..."⁷. Glavni iniciator razstave in spodbujevalec, da je zbirka mask v Slovenskem etnografskem muzeju nastala in se dopolnjevala je bil dr. Niko Kuret, odličen poznavalec in raziskovalec slovenskih ljudskih mask, ki je po tej razstavi tudi zapisal:

"To, kar je mogla pokazati letos (1963) razstava slovenskih ljudskih mask v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani, je samo odblesk nekdanjega bogastva".⁸ Pred tem pa je dr. Kuret to pojasnil: "Tako smo tudi Slovenci ... tja do prve svetovne vojne imeli bogato zakladnico šemskih likov in obredij, le da se tako rekoč nihče ni brigal zanjo."

Prva razstava mask v Slovenskem etnografskem muzeju pa je pripomogla, da je muzej ob tej razstavi zbral precej mask tudi za svoje zbirke, del pa so jih posodili posamezni slovenski muzeji in prireditelji pustnih prireditev (Ptuj, Cerklje). Obenem je razstava bila tudi vzpodbuda, da je muzej kar vrsto let aktivno preučeval maske po vsem slovenskem ozemlju. To je prineslo v muzej številne nove maske, tudi še posamezne dotlej neznane in predvsem še bogato dokumentarno gradivo o maskah na Slovenskem.

Vse to je tudi omogočilo, da je muzej lahko pozneje priredil še več razstav Slovenskih ljudskih mask (Bled, Beograd, Gradec/ Avstrija/, Ingelheim (ZR Nemčija), Binche / Belgija/, Gospodarsko razstavišče Ljubljana.

Tako je nastala zbirka mask, ki danes šteje čez 150 inventarnih enot in je tako prav gotovo največja zbirka mask v Jugoslaviji. Od tega je v zbirki 20 kompletnih maskiranih likov (od kurentov do cerkljanskih lafarjev, p' sta iz Drežnice in Rezije, Bohinskih šem, Dobropoljskih mačkar in škoro-

matov iz Brkinov). Večino predstavljajo v zbirki obrazne maske: kurent - Ptujsko polje 3, kurent Haloze - 5, cerkljanski laufarji - 7 lesenih mask, kamele iz Suhe krajine in Štajerske - 6, pšt, Drežnica - 3, bohinjske šeme - 5, škoromati - 1 lesena maska, dobropoljske mačkare - 3 papirne maske. Razen tega je v zbirki še okrog 50 predmetov, ki jih uporabljajo posamezne maske v Sloveniji: kapa Miklavža, klobuk borovega očeta, naglavne kape picekov s Ptujkega polja, dobropoljskih mačkar in kurenta iz Kanala itd.

K tej zbirki pa moramo še prišteti 6 mask koledarjev iz Leskovca v Srbiji. Prišle so v muzej ob takratni spodbudi po prvi razstavi mask l. 1963., da bi v Ljubljani oziroma v Sloveniji nastala tudi jugoslovanska zbirka mask.

Ta bogata zbirka mask v SEM tudi po svoje dokazuje, da je Slovenija ena izmed redkih evropskih dežel, kjer so se izvirne ljudske maske ohranile vse do današnjih dni. Raziskave, ki sta jih opravila Inštitut za slovensko narodopisje in pozneje Slovenski etnografski muzej, so pokazale, da je v Sloveniji nad 100 različnih tipov mask, ki nastopajo skorajda čez vse leto, največ ob pustu, pa tudi ob raznih priložnostih: svatba, Miklavž, trije kralji, Lucije, tja do Silvestrovega. Slovenija predstavlja na nek način v maskah Evropo v malem. Geografski in zgodovinski pogoji, prepletanje treh velikih evropskih kultur, vse to je pripomoglo k izredno pisani podobnosti slovenskih mask. Maske Slovenije so v svoji osnovi del prastare evropske kulturne dediščine, v njih se prepleta mnogo starih pa tudi novejših in celo najnovejših kulturnih prvin. Zato je za primerjalno proučevanje mask Slovenija izredno bogato območje. Tu najdemo presenetljive tipološke podobnosti in enakosti slovenskih tipov mask s tipi mask skoraj pri vseh narodih Evrope. In v tem je tudi največja vrednost zbirke mask v Slovenskem etnografskem muzeju.

Sedanja zbirka mask v muzeju še v celoti ne odseva vso to bogastvo in pestrost slovenskih ljudskih mask. Maske vsaj tiste, najbolj znane, so zastopane, in to iz vseh območij Slovenije, toda zbirko bo treba še dopolnjevati,

predvsem pa skrbno čuvati, po potrebi pa tudi obnavljati posamezne maske, saj so nekatere iz občutljivih manj obstojnih materialov.

Opomba:

1 Dokumentacijski oddelek

2 Vilfan Sergij, Pravna zgodovina Slovencev od naselitve do zloma stare Jugoslavije.

OPOMBE:

- ¹ Inventarna knjiga EM/IV. inv. št. 5822 do 5828
- ² Inv. knjiga EM/VI. inv. št. 7368, 8043, 8044, 8045
- ³ Inv. knjiga EM/IV. inv. št. 6299
- ⁴ Inv. knjiga EM/IV. inv. št. 6277
- ⁵ Inv. knjiga EM/VIII. inv. št. 9191 - 9207
- ⁶ Inv. knjiga EM/VI. inv. št. 7306 a - 7306 b
- ⁷ Boris Kuhar, Slovenske ljudske maske, razst. katalog SEM, Ljubljana 1963, str. 1 - 2.
- ⁸ Niko Kuret, O nosivcih slovenskih šemskih običajev, SE XVI. - XVII. 1963 - 1964, str. 168.

Kranjsko deželni muzej v Ljubljani pridobil med prvimi muzejskim gradivom prav etnološke predmete z drugih celin. O teh predmetih so ohranjeni seznami in njihov opis v Dežmanovem vodniku, v katerem so bile predstavljene razstavljene zbirke.

V prvo in najstarejšo zbirko z druge celine, ki je stekla na zametek današnjega muzeja v Ljubljani, sodijo izvirni etnološki predmeti severnoameriških Indijancev Ojibwa iz Gornje in Spodnje Michigankega jezera. V prvi polovici 19. stoletja so poslali ta etnološki material slovenski misijonarji Friderik Moravčič, Franc Pirc in Ivan Čebul. V tej zbirki so najštevilnejši Daragovi predmeti, ki so prišli v Ljubljano leta 1836. Hirske list¹ je objavil leta 1837 sezname Daragovih in Pircovih darovanih predmetov. Omenjeni list pa ni objavil nime indijanskih predmetov, temveč je prinašal sezname vseh muzejskih zbirak iz prve polovice 19. stoletja, ko je muzej šele nastajal. Tako je Kranjsko deželni muzej objavil v Hirskem listu vsak mesec prispelo darovane predmete. Ni zapisi vsebujejo pravega natančne podatke o gradivu. Prvi muzejski popis razstavljanih indijanskih predmetov, kakor je bilo že omenjeno, je vseboval Dežmanov vodnik leta